

громадського доступу в ліси і заготівля недеревних продуктів для різних цілей не дає повної інформації про ринок цих продуктів. Важливо відзначити, що багато недеревної лісової рослинності було заготовлено під час рекреаційних візитів в ліси, що збільшує попит на ці продукти. Однією з особливостей лісового менеджменту щодо заготівлі недеревних ресурсів є коливання врожайності, а відповідно в доходах, що утворюються від цієї діяльності. Ці, інколи високі, зміни врожайності грибів і ягід можуть частково пояснити низькі обсяги заготівлі для комерційних цілей. Але це не зменшує їх економічного і соціального значення.

Література

1. **D.A. Taylor** requisites for thriving rural non-wood forest enterprises/ Unasylva, Vol 50, 1999/3.
2. **O. Saastamoinen** Forest policies, access rights and non-wood forest products in northern Europe/ Unasylva, Vol 50, 1999/3.
3. **Adapted by S. Olmos** Non-wood forest products: utilization and income generation in the Czech Republic, Finland and Lithuania/ forest products.

УДК 630*634.06

Аспір. Н.Г. Криницька – УкрДЛТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЛІСОВИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВЩИНИ

Проаналізовано сучасний стан лісових рекреаційних територій Львівщини. Використано якісні дані державного лісгосподарського об'єднання "Львівліс" і національного природного парку "Сколівські Бескиди" та матеріалів польових обстежень. Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання лісових рекреаційних ресурсів.

Ключові слова: лісові рекреаційні ресурси, рекреаційна зона, рекреаційне навантаження.

Doctorate N.G. Krynytska – USUFWT

The characteristics of the Lviv forest recreational resources

In this paper the modern status of wood recreational territories of Lviv region is analysed. Qualitative data was used from state forestry association "Lvivlis" and national natural park "Skolivski Beskydy" and materials of field researchings. There are offered ways of rising of efficiency of use of wood recreational resources.

Keywords: forest recreational resources, recreational area, recreational loading.

Львівщина характеризується багатим потенціалом лісових ресурсів, що можуть бути використані для відпочинку і оздоровлення населення регіону, країни та інших держав. Приміські рівнинні ліси використовують, як правило для короткотривалого відпочинку. В теплу пору року жителі міст області часто здійснюють поїздки "вихідного дня" у навколишні ліси. Популярними місцями довготривалого відпочинку і, зокрема туризму є ліси передгір'я та гірської частини регіону. Цілющий вплив лісу пояснюється його мікрокліматичними властивостями. На фізичний та психічний стан людини позитивно впливає здатність дерев виділяти кисень, фітонциди, збагачувати повітря додатними іонами. Відпочинок на природі сприяє задоволенню естетичних і пізнавальних потреб сучасних людей. Таким чином оздоровчі власти-

вості лісових територій часто значно перевищують їхню господарську цінність. Сумарний еколого-економічний та соціальний ефект, отриманий в результаті рекреаційного використання лісів, економісти оцінюють у кілька разів вище, ніж вартість вирощеної на цій ділянці деревини [6].

Проблеми використання лісових територій Львівщини для потреб рекреації розглядаються в працях В.А. Кучерявого, М.І. Долішнього, В.С. Кравціва, С.А. Генсірука, Я.М. Дідик, В.Д. Бондаренко, О.І. Фурдичко та інших [1, 3-5, 7]. На сучасному етапі дослідження важливо знайти тенденції розвитку лісорекреаційних зон, можливостей здачі їх у короткострокове та довгострокове користування. Актуальними залишаються проблеми підвищення ефективності використання лісових рекреаційних ресурсів, регулювання місткості і рекреаційних навантажень місць відпочинку, питання їх благоустрою.

Дослідження проводилися на теренах Львівської області, в межах державного лісогосподарського об'єднання "Львівліс" з використанням апробованих загальноприйнятих методик шляхом збору й порівняльного аналізу виробничої документації та даних польових експедиційних обстежень лісорекреаційних об'єктів.

У результаті аналізу виробничої документації та матеріалів польових обстежень встановлено, що на теренах Львівської області, в межах державного лісогосподарського об'єднання "Львівліс" є 125588 га лісів, які виконують санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції. У складі цих лісів частка не вкритих лісом лісових земель становить всього 4572 га, тобто 3,64 %, а вкритих лісом – 116409 га (92,69 %). Ліси, що виконують переважно санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, характеризуються своєрідним породним складом. З поміж головних лісоутворюючих порід провідне місце посідають листяні деревні породи – бук і дуб. Деровостани з перевагою цих двох порід зростають на площі 60643 га, що становить 52,1 % вкритих лісом земель (рис. 1).

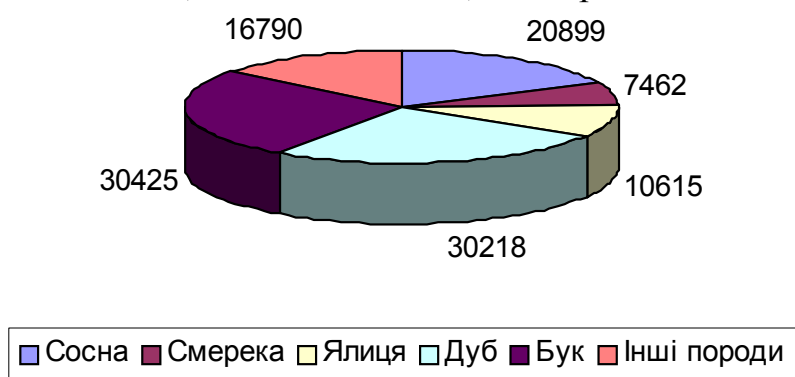

Рис. 1. Розподіл площі лісів, що виконує санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції за переважаними породами (га)

При цьому букові ліси займають площу 30425 га (26,14 %), а дубові – 30218 га (25,96 %). Частка лісів з перевагою шпилькових деревних порід становить 33,48 % (38976 га), решта – 14,42 % (16790 га) приходить на інші лісоутворюючі породи. Серед шпилькових лісів провідне місце займають деревостани сосни, які зростають на площі 20899 га (53,62 %), друге – ялиці – 10615 га (27,23 %) і третє – смереки – 7462 га (19,15 %). Цінними для рекреації є також нелісові відкриті ландшафти, представлені здебільшого пасови-

щами, сінокосами та заболоченими ділянками. В районі Бескидів та на передгір'ї лісові масиви у пологих місцях змінюються луками, утвореними в результаті традиційного випасу худоби в горах. У лісах рівнинного ландшафту поширеними є напіввідкриті природні біотопи чагарникових лук, утворені в результаті випасу свійських тварин у лісах.

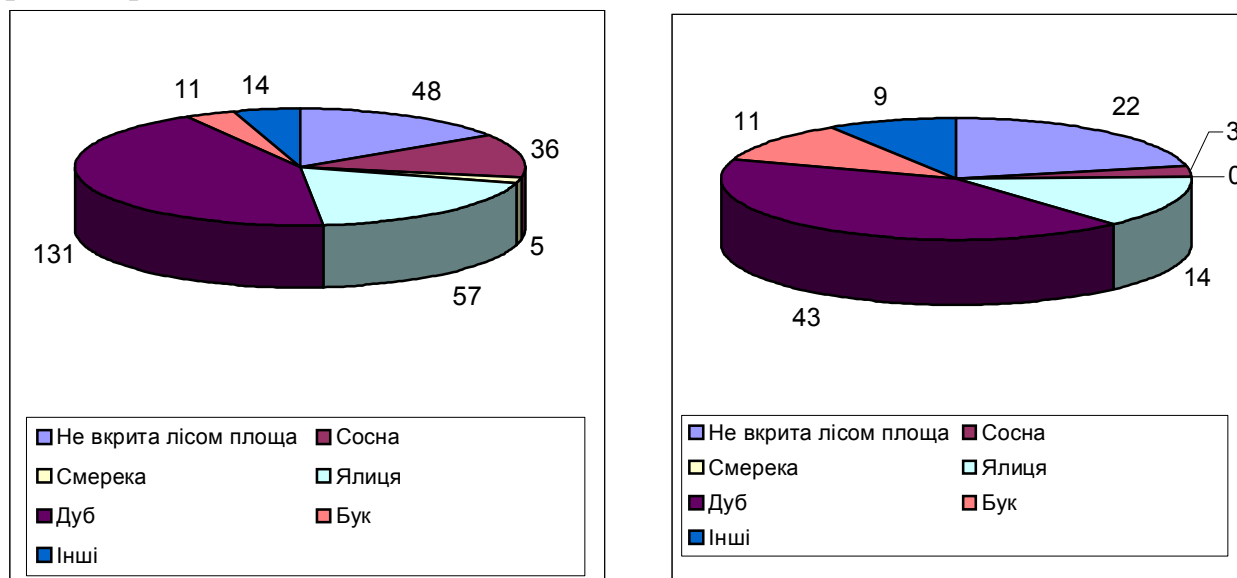
Аналізуючи зібрані матеріали, нами з'ясовано, що в лісах державного лісгосподарського об'єднання "Львівліс" за період з 01.01.1990 р. до 01.01.20003 р. зменшилась кількість, площа та розміри лісорекреаційних зон. Так, якщо пересічна площа однієї лісорекреаційної зони в 1990 р. сягала 4,94 га то в 2003 – тільки 3,29 га. Загальна площа лісових ділянок для відпочинку зменшилася у три рази і сьогодні становить 102 га. За цей період скоротилась з 62 до 31 кількість лісорекреаційних зон. Тенденція зменшення обсягу лісових земель у рекреаційному користуванні ймовірно спричинена недосконалою регіональною лісовою політикою, що призвела до погіршення бюджетного фінансування лісгосподарських підприємств. Упродовж останніх 13 років тільки окремі лісгоспи вкладали кошти у збереження та відновлення лісорекреаційних зон. До прикладу, Жовківський державний лісгосп впродовж 1998 року для таких цілей затратив лише 300 гривень.

Дослідження свідчать, що найбільше рекреаційних зон у 1990 р. було приурочено до листяних лісів, де їх загальна площа сягала 142 га (46,41 %), в тому числі 131 га (42,81 %) на ділянках з перевагою дуба та 11 га (3,59 %) в насадженнях бука (рис. 2). У шпилькових лісах рекреаційних зон було дещо менше, а їх загальна площа складала 98 га (32,03 %), в тому числі в насадженнях ялиці – 57 га (18,63 %), сосни – 36 га (11,76 %) та смереки – 5 га (1,63 %) (рис. 2). Загальна площа рекреаційних зон у насадженнях інших деревних порід не перевищувала 14 га (4,58 %) (рис. 2). На лісових землях не вкритих лісом рекреаційні зони було влаштовано на площі 48 га (15,69 %). Таким чином 84,31 % рекреаційних пунктів було влаштовано на вкритих лісом землях. На початок 2003 р. ситуація дещо змінилася (див. рис. 2).

Площа рекреаційних зон на вкритих лісом землях зменшилася в 3,2 рази, а на не вкритих лісом землях – тільки в 2,2 рази і становила відповідно 78,43 % та 21,57 % від їх загальної площі. При зменшенні у 2,7 абсолютної площі рекреаційних зон у листяних лісах до 52,94 % зросла їх відносна частка. Останні зміни відбулися за рахунок істотного зменшення рекреаційних зон у лісах шпилькових деревних порід і зокрема у насадженнях смереки.

Загальна рекреаційна місткість лісів, що виконують переважно санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції в межах державного лісгосподарського об'єднання "Львівліс", становить 628000 чоловік (при нормативі 5 чол/га). Рекреаційна ж місткість відпочинкових зон зменшилася з 1600 чоловік в 1990 р. до 490 чоловік у 2003 р. Допустимі рекреаційні навантаження в лісах, що виконують санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції сягають 880000 чоловік (при нормативі 7 чол/га). В рекреаційних зонах допустимі рекреаційні навантаження зменшилися з 2100 чоловік у 1990 р. до 590 чоловік у 2003 р. Основне рекреаційне навантаження припадає на зелені зони населених пунктів, які використовуються здебільшого для нетривалого відпочинку. Кращі рекре-

аційні ділянки – "Джерело", "Радичів ліс" Дрогобицького лісгоспу, "Сосновий бір" і "Калинка" Радехівського, "Колиба" Сколівського, "Пролісок" Старосамбірського.

а) площа (га) лісорекреаційних зон станом на 01.01.1990 р.

б) площа (га) лісорекреаційних зон станом на 01.01.2003 р.

Рис. 2. Співвідношення площ лісорекреаційних зон та їх розміщення у насадженнях переважających порід

З рекреаційною метою використовуються також території національних природних парків. Станом на 1.01.2000р. мережа природно-заповідного фонду Львівщини охоплювала 342 об'єкти загальною площею 113167 га, що становить 5,2 % її території. За останні роки створено Надсянський регіональний ландшафтний парк площею 19428 га, який у 1999р. був включений до Міжнародного Польсько-Словацько-Українського біосферного резервата "Східні Бескиди" та національні природні парки "Яворівський" і "Сколівські Бескиди". Крім цього в області існують три регіональні ландшафтні парки загальною площею 28276 га: "Знесіння" в межах Львова, "Верхньодністровські Бескиди" (8536 га) та "Надсянський" (19478 га).

Польовими обстеженнями лісорекреаційних зон встановлено, що їх благоустрій, як правило включає створення доріжково-стежкової мережі, обладнання місць для відпочинку та ночівлі, підготовку майданчиків і дров для вогнищ, притулків на випадок негоди, нагромадження різного обладнання (кілочки для наметів, інвентар для прибирання місця ночівлі тощо), опорядження джерел і джерелець, влаштування оглядових майданчиків, ігрових галей, дитячих лісових майданчиків, автостоянок, сміттєзбірників.

Невід'ємними атрибутами переважної більшості обстежених лісорекреаційних зон є також лісові меблі – столи і лави, на яких можна розташуватися з обідом, а також місця особистої гігієни. Однак окремі лісорекреаційні зони не мають інформаційних покажчиків, схем місць відпочинку, дороговказів, правил для відпочиваючих, місць особистої гігієни і т. п. На всій території Львівщини недостатня увага приділяється екологічним (природопізнавальним) стежкам, які представляють собою своєрідні музеї природи, де ек-

спонуються дерева і трави, птахи і звірі, джерела і річки, галявини і просіки. На таких стежках можна не тільки ознайомитись з мальовничим ландшафтом, з рослинним і тваринним світом рідного краю, а й відпочити, запросити туди гостей, розповісти про таємниці природи дітям тощо. У Німеччині в буферних зонах природних парків є широка мережа природопізнавальних стежок, призначених для екологічної освіти населення. На Львівщині цікавою лісорекреаційною ділянкою є "Стежка Івана Франка", що розташована в кварталі 21 Нагуєвицького лісництва Дрогобицького державного лісгоспу. Ця лісорекреаційна зона приурочена до унікального за своїм складом дубово-ялицевого деревостану (5Дзв 5Яц). Вона займає площу 15 га, в тому числі вкриту лісом – 14,4 га. Тут обладнано дитячий казковий майданчик, дві стоянки для автомобілів і прокладено 3 км пішохідних та велосипедних доріжок. Доречно зазначити, що з року в рік протяжність пішохідних і велосипедних доріжок як в районах розміщення лісорекреаційних зон, так і в лісах, що виконують санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, зростає. До прикладу, в 1900 р. загальна протяжність пішохідних і велосипедних доріжок в районах розміщення відпочинкових зон становила всього 30 км, а в 2003 р. вона майже подвоїлася і сягнула 59 км.

Кількісне співвідношення окремих елементів благоустрою в лісах, що виконують переважно санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції на теренах лісорекреаційних зон показано на рис. 3.

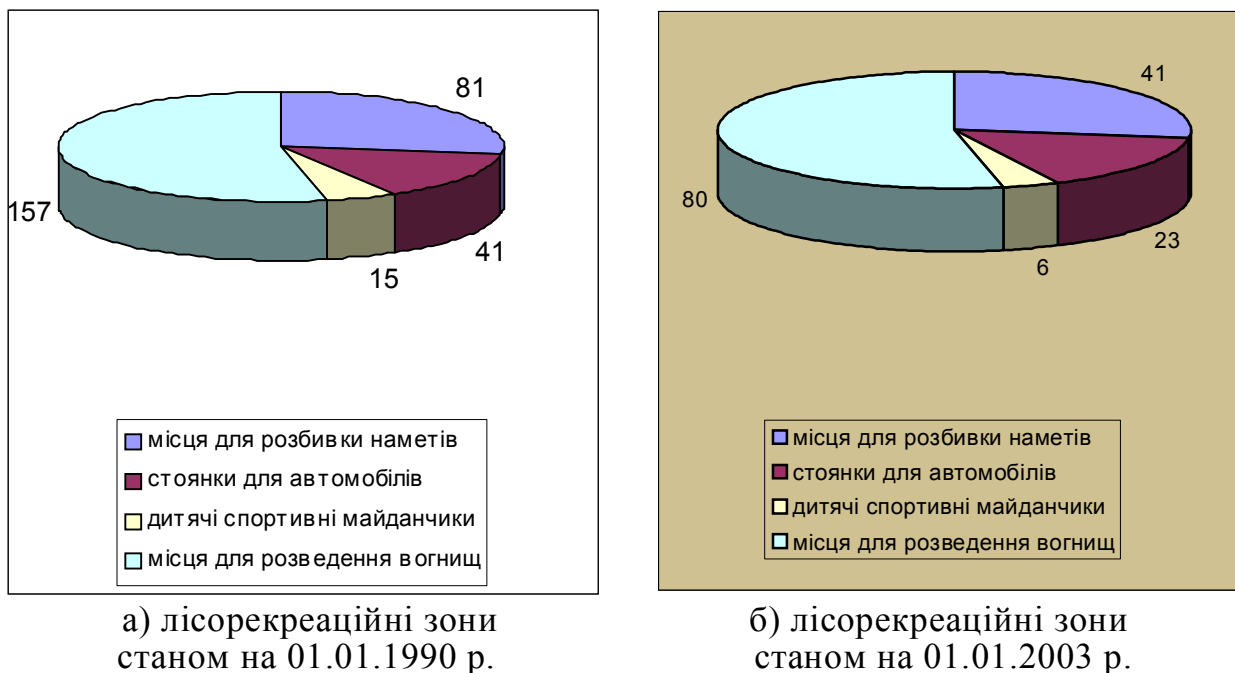

Рис. 3. Благоустрій лісів, що виконують переважно санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, і функції лісорекреаційних зон

Як видно з наведених діаграм, найпопулярнішим елементом благоустрою є місця для розведення вогнищ, загальна кількість яких сягає 170. Зменшення місць для розведення вогнищ, розбивки наметів, дитячих спортивних майданчиків і стоянок для автомобілів в лісорекреаційних зонах спричинено істотним скороченням місць відпочинку у продовж останнього десятиліття. Разом з тим привертає увагу тенденція збільшення (в 1,6 рази) кількості лісо-

рекреаційних зон у місцях розміщення санаторіїв, туристичних баз, готелів, кемпінгів, будинків мисливця і рибалки. Якщо в 1990 р. в таких місцях було тільки 17 лісорекреаційних зон, то у 2003 р. їх кількість зросла до 28.

Інша тенденція, виявлена нами у процесі досліджень, стосується оренди зон відпочинку. В минулому зони відпочинку у державному лісовому фонді могли передаватися тільки у коротко, або довготривале користування державним підприємствам та організаціям. Прикладом цього може служити зона відпочинку "Сприня", передана (безкоштовно) Самбірським державним лісгоспом в довгострокове користування Самбірському районному відділу освіти. В нових економічних умовах вперше у Жовківському державному лісгоспі, було здано в оренду ТзОВ "Лізинг – Торговий дім" ділянку лісового фонду площею 4,9 га, для рекреаційного використання упродовж 10 років. При цьому, орендна плата становить 5004 гривні на рік, тобто 1021,22 гривень за один гектар на рік. Можна сподіватися, що подібні ініціативи не тільки покращать фінансовий стан підприємства, а й зміцнять місцеву економіку.

Проведені дослідження свідчать, що на Львівщині широкі лісорекреаційні можливості поки що дуже слабо зреалізовані. Однією із головних причин цього є недосконала регіональна еколого-економічна політика. Львівщина має велику перспективу в розвитку лісорекреаційної сфери. Саме місцезнаходження області, її геополітичне і геокультурне положення сприяє тому, що вона може відігравати роль своєрідного моста в Європу. До того ж на Львівщині є великі природно-ресурсні можливості організації зимових видів рекреаційної діяльності, зокрема гірськолижних. Гірськолижні поля с.м.т. Славське, с. Тисовець, с. Розлуч, м. Турка вважаються одними з найкращих у країні. В даний час в регіоні освоєно всього близько десятка гірськолижних спусків. Проте, зважаючи на зростаючий попит уже в найближчій перспективі, їх можна довести до 50-100 і обслуговувати за сезон щонайменше 200-300 тисяч аматорів зимового відпочинку в горах. Про зростання популярності зимового відпочинку в гірській частині Львівщини свідчить попереднє (за півроку наперед) резервування місць в готелях Славська на січень-лютий не тільки громадянами України, а й Австралії, Америки, Німеччини та інших країн. Контрастність і мальовничість ландшафтів гірських масивів, відносна чистота екологічного середовища, загальновідомі кліматотерапевтичні, бальнеологічні ресурси роблять даний регіон привабливим для іноземних туристів. Валютні надходження від курортно-рекреаційної діяльності в цьому регіоні можуть стати тим первинним капіталом, який дасть змогу істотно зміцнити регіональну економіку.

Програма раціонального освоєння і охорони лісового рекреаційного фонду області, основу якого становлять гірські курортні ліси та ліси зелених зон міст і населених пунктів, визначається регіональною лісовою та рекреаційною політикою. Метою такої політики є перспективне перетворення рекреаційно-туристичної індустрії області на одну з провідних сфер регіональної економіки. Для підвищення ефективності використання лісових рекреаційних ресурсів Львівщини пропонуємо:

- розробити систему економічних інструментів, яка б стимулювала лісокористувачів використовувати і облаштовувати лісові території для туризму і відпочинку населення;
- створити на природоохоронних територіях області мережу природо-пізнавальних стежок для використання їх з навчально-освітньою метою;
- проводити політику заохочення місцевих органів влади і приватних інвесторів до розвитку сучасної туристичної та рекреаційної бази на лісових територіях (туристичні бази для тривалого і короткочасного відпочинку, наметові табори, навчально-освітні стежки, лижні курорти тощо);
- посилити співпрацю та координацію дій органів місцевого самоврядування і постійних лісокористувачів в питанні освоєння, благоустрою та впорядкування лісових територій з метою раціонального використання і охорони приміських рекреаційних лісів.

Література

1. Генсірук С.А., Нижник М.С., Копій Л.І. Ліси Західного регіону України/ Наукове товариство ім. Шевченка, МО України, УкрДЛТУ: Відп. Ред. Генсірук С.А. – Львів: УкрДЛТУ, 1998. – 407 с.
2. Дейнека А.М., Копач М.В. Проблеми і перспективи рекреаційного використання лісів Львівської області// Регіональна економіка № 2, 2001. – С. 171-175.
3. Карпатский рекреационный комплекс. Долишний М.И., Нудельман Н.С., Ткаченко К.К. и др. – К.: Наук. думка. 1984. – 148 с.
4. Кучерявый В.А. Зеленая зона города. – К.: Наук. думка, 1981. – 247 с.
5. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації (Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В.) – Чернівці, 1995. – 72 с.
6. Синякевич І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
7. Фурдичко О.І., Бондаренко В.Д. Лісорекреаційні ресурси Львівщини та напрямки їх ефективного використання// Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі. – Львів: Логос, 2000. – 248 с.

УДК 630*26:630*913

Ст. наук. співроб. Г.Б. Гладун,
канд. с.-г. наук – УкрНДЛГА ім. Г.М. Висоцького

СУЧАСНИЙ АГРОЛІСОЛАНДШАФТ: ФОРМУВАННЯ ТА ОХОРОНА

Пропонуються шляхи вирішення проблем, що існують у сучасних ландшафтах завдяки порушенням регламентованих норм у природокористуванні і, насамперед, нераціональному використанні сільськогосподарських земель та їх надмірній господарській освоєності. Розглядається порушене коло питань та формування сучасних агролісоландшафтів.

Ключові слова: агролісоландшафт, лісоаграрний ландшафт, охорона, принципи формування

Senior scientific employee G.B. Gladun – URIFFM named after G.M. Vysotskiy

Modern agroforest landscape: formation and protection

The ways to solve the problems, which exist in modern landscapes due to infringements of regulated norms in nature using and first of all due to irrational using of agricultural lands and their excessive economical exploitation are proposed. The above-mentioned questions as well as formation of modern agroforest landscapes are discussed.

Keywords: agroforest landscape, forest and agrarian landscape, protection, principles of formation